

När bidrag blir självklara ökar sjukskrivningarna

SVT Debatt den 19 september 2013

Dagens trend påbörjades redan 1913 då den liberale statsministern Karl Staaf införde socialförsäkringstanken i den allmänna pensionen. Förödmjukelsens väg till hjälp från fattigvården skulle ersättas med rättigheter till bidrag från det allmänna. Idag har vi svenskar rätt till en lång rad bidrag från det allmänna. Våra normer och attityder gentemot bidrag har därmed gradvis förändrats.

Åren 1974-1990 var en period då incitamenten i sjukförsäkringen i princip var oförändrade. Under perioden avgjorde individen själv under en första vecka om han eller hon var frisk nog att jobba eller hade rätt till sjukpenning. Utbetalning från försäkringen någon gång under året berodde således helt på individens egna bedömning.

Då ersättningsnivån var 90 procent av lönen under alla dessa år skulle man kunna förvänta sig att andelen sjukskrivna var densamma under perioden. Så var dock inte fallet. Andelen som någon gång under året använde försäkringen ökade från drygt hälften år 1974 till drygt två tredjedelar sexton år senare.

Ett dramatiskt mönster framträder vid beräkning av olika åldersgruppers benägenhet att använda sjukförsäkringen. Bland de som föddes 1919 var benägenheten 45 procent, det vill säga, de använder sjukförsäkringen knappt hälften av åren de är yrkesverksamma. För de som är födda 1960 så är benägenheten nära 80 procent. Varje ny årskull har alltså nära på 1 procentenhets högre benägenhet att använda sjukförsäkringen.

De yngre generationernas högre benägenhet att använda sjukförsäkringen står i skarp kontrast till den förbättrade hälsan. De yngre har längre förväntad livslängd och färre hälsoproblem jämfört med äldre generationer. Andelen som beskriver sitt hälsotillstånd som gott har ökat från 74 procent till 75 procent mellan 1980 och 1990. Även när hänsyn tas till familjeförhållanden, arbete och en uppsjö andra faktorer (bl.a. utbildning, inkomst, regional sysselsättning, andra bidrag) består trenden.

Trenden med ökad sjukfrånvaro över generationerna består visar Jobbhälsobarometern från 2012. Där rapporteras att 57 procent av de arbetande över 55 år tog åtminstone en sjukdag under det föregående året. Bland de mellan 31 och 40 år tog hela 71 procent åtminstone en sjukdag.

Det kan naturligtvis vara socialt önskvärt att fler använder sjukförsäkringen. Utvecklingen kan dock få konsekvenser för den ekonomiska politiken och pekar på en utmaning för hållbarheten i socialförsäkringssystemet. Till detta ska läggas utmaningarna som vad åldrande befolkning och globalisering innebär.

Ökade kostnader för sjukpenning, i synnerhet kortfrånvaro, kan förklaras med yngre generationers normer. De ser sjukpenningen som en självklar rättighet, vilket inte alltid varit fallet bland äldre generationer. Denna trend, att yngre generationer använder sjukpenningen oftare, är ett tydligt

bevis på att den ökade budgeten för sjukpenningen som Försäkringskassan nyligen rapporterade, inte kommer att vara en engångsföreteelse.

Yngre generationers växande efterfrågan på bidrag innebär ett vägskäl för välfärdsstaten där vi väljare och våra politiker måste bestämma oss för om mer skattemedel ska tillföras – eller om socialförsäkringarna ska göras mindre attraktiva i monetära eller icke-monetära termer.

Martin Ljunge

Fil. dr. och forskare vid Institutet för Näringslivsforskning